

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg
7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dăru
la casa cu 1 fl. mai mult pe
an; — trimis cu poșta în
la intrul monarhiei pe 1 an
întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. —
lu străinatate pe 1 an 10 fl. sâu
22 franci, pe 6 luni 5 fl. sâu 11
franci. — Numeri singuratici se
dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politic, national-economic și literar.

Anul III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie sâu linia, cu
litere merunte garmondu, la prim'a
publicare câte 7 cr., la a don'a si
a trei'a câte 6 cr. v. n. si preste
aceea 30 cr. de timbru la tesu-
rulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face
in modulu celu mai usioru prin
asemnatuile postei statului, a-
dressate de a dreptulu la Redactiu-
nea Diariului

„Observatoriul“ in Sibiu.

Nr. 5.

— Sibiu, Mercuri 16 28 Ianuaru. —

1880.

Regularea noua a cestiunei agrarie in Transilvani'a.

Blastemata cestiune. Ea a costatu si pâna
acuma sute de milioane pe locuitorii acestei țiere, a
ruinat si mai ruinédia pe mii de familii. Scopulu
primitivu ascensu fusese, a nimici prin ea numai
familii romanesci; in realitate inse lucrulu a esitu
asia, câ s'au ruinat si se mai ruinédia mereu, in
proportione tocma atâtea, daca nu si mai multe
familii magiare, câte si romanesci.

In anulu 1876 noi amu publicatu in „Gazet'a
Transilvaniei“ 12 articlii istorico-juridici asupra
cestiunei urbariale transilvane. Ni s'a cerutu dupa
aceea de prin asia numitele comitate, câ se con-
tinuamu. Amu facut'o in acestu organu alu nostru
de publicitate in doi ani de mai multe-ori, ne amu
adoperatu totuodata se convingemu pe romani si
pe toti locuitorii țierei fôra distinctiune, din teoriile
moderne ale economiei politice, câ daca cestiunea
nôstra agraria se va tracta si legifera totu numai
in sensu feudale istoricu, ruin'a țierei se pôte con-
siderâ câ subscrisa si sigilata.

Afurisit'a lege urbariale sanctionata in anulu
1847, care erâ se spoliedie pe milioanele locuitori-
loru de averea imobila, si maimutiandu pe aristo-
crati'a Angliei, se reduca si aici proprietatea de
pamentu numai la vreo cinci mii de familii, irritase
in lini'a prima mai virtosu pe iobagimea de natio-
nalitate magiara, in câtu de ex. cei din regiunea
Clusului si a Huedinului erâ p'aci se'si apere
dreptulu loru cu furci de feru si cu securi, pro-
vocandu si pe romani câ se tina cu ei.

In urmarea adunarei nationale dela Blasiu din
anulu 1848 diet'a transilvana se vediu silita se
proclame si ea, in teoria, desfiintierea iobagiei, inse
cu conditiune câ seniorii feudali se fia desdaunati.
Realizarea practica a conditiunei se amanâ prin
puterea evenimentelor, pâna in Iuniu 1854, candu
o patenta imperatêsca regulase cestiunea in cele
mai multe parti ale ei si senioriloru le asigurâ
desdaunare stralucita, relative multu mai mare
decâtu celoru din Ungari'a.

Dela 1867 încôce s'au atentatu in mii de
moduri a modificâ si chiaru a sterge mai multi
§§-i din acea patenta, in favôrea senioriloru. S'au

adusu legi noue in aceeasi materia. Urmarea fu,
câ daca processele urbariale erâ mai inainte cu
miile, si daca fericitul in Domnulu L. Bas. Popu
in calitatea sa de presedinte la curtea de cassa-
tiune transilvana, a potutu raporta monarhului
intr'o audientia, câ una sala este plina pâna susu
la plafondu numai cu actele processeloru urbariali,
apoi numerulu aceloru de atunci încôce s'au intreitu
si inpatratu.

Advocatii senioriloru sucescu nasulu si chiaru
capulu la tôte legile positive mai noue, au fruntea
se cîtedie contra aceloru legi, cu totulu obsolete si
legi anulate in termini respicati, prin altele poste-
riori. Pare câ n'au fostu nici 1848 nici 1854,
ei alêrga si astadi la Aprobate, la Compilate, la
Tripartitum alu lui Verböczy, câ vitelulu la ugerulu
vacei, pentru câ se o scôtia la selbateg'a axioma:
Rusticus praeter mercedem laboris nihil habet.
Mai multu: unu aristocratu venitu din a sieptea
țiera si asiediatu de câtiva ani in Transilvani'a,
inainte cu vreo trei luni avu intru nimicu se ésa
intr'o fôia germana cu ide'a bizarra, desiuchiata,
câ trebue se se caute midiolôce de a inmultu pro-
letariatulu, adeca saracimea in acêsta țiera, pentru-câ
domnii se aiba prin cine a'si cultiva latifundiile,
mosiile, dominiile loru.

De altumentrea, cu acêsta teoria barbara si
selbatega se încêrca a strabate in praxe la tôte
commassatiunile, la segregatiuni, la inpartirea ho-
taraloru de pascuatiune si a paduriloru; se inglôda
comune întregi prin maiestria dracêsca in datorii
atâtu de grele, in câtu mai pe urma li se pune
chiaru si biseric'a la vendiare.

De trei luni citimu necurmatu, mai alesu in
diariile din Clusiu si B.-Pest'a, despre enquette,
despre planuri de a regulâ din nou cestiunea
agraria in Transilvani'a, éra mai de curendu isi
ridicâ capulu si unu proiectu de lege in aceeasi
cestiune, care de va trece cumva asia precum ilu
voru auctorii si plasmuitorii lui, apoi se vedu pro-
letariatulu, comune sparte, sute de familii emigrate,
mosiile parasite si ne mai cultivate, afara numai
de nu voru aduce in țiera nemti de aceia, carii se
ducu pâna acum in Americ'a. Ei, dara aceia nu

voru veni câ se iobagêsca, ci câ se se faca e
domni in Transilvani'a.

Dupa mai multe sciri positive venite si la noi
din diverse parti ale țierei, se ducu mereu, atâtu
romani, câtu si sectii, inca si sasi din Transilvani'a
in Romani'a. Intre altele suntemu informati, câ
dintr'o singura comuna romanêsca, situata in
comitatulu Cetatiei-de Balta, s'au stracuratu in vreo
cinci luni din anulu trecutulu preste 30 de familii
in Dobrogea, éra dupa-ce s'au asiediatu acolo si
au scrisu la cei remasi aici, câ le merge bine,
acuma stau se plece si mai multi, din cauza câ
hotarulu li s'au strimtoratu preste mesura, éra prin
executiune li se ia si ce le a mai remasu.

× Câti poporeni a perdutu din acea comuna
paroculu din locu si câti va mai perde? Si apoi
— cine'i va mai duce prescuri, cine se'i dea
ferdel'a, dio'a de lucru si celelalte competentie ale
parochului? Si advocatii romani, carii din mil'a
Domnului au ajunsu dela numerulu de 5 câti erâ
inainte cu 20 de ani, la numerulu respectabile de
preste 100, ale cui processe le voru mai porta?

Tôte legile relative la cestiunile agrarie aru
trebui se se traduca in romanesc, se le aiba toti
preotii, notarii si tôte inteligenti'a romanêsca.
Acelea inse sunt asia de multe, in câtu traducerea
si tiparirea loru aru costa celu puçinu una mie
fiorini v. a. Inse si pâna atunci s'ar potea face
multu pentru luminarea poporului asupritu si spo-
liatu, daca cei cari cunoscu limb'a magiara si
germana, aru publica macaru câtu unu estrasu, si
mai virtosu daca si-aru luâ ostene'l'a de a deschide
ochii orbiloru prin graiulu viu. Iti vine se plangi
cu lacrimi de sange candu affi, câ in multime de
comune trase in judecati urbariali, sau angajeate
la comassatiuni, nu se afla sufletu de omu, care se
cunôsca legile relative, sau macaru se fia auditu
vreodata de ele; sau daca le si cunosc, le in-
tielegu pe dosu, se incurca apoi in judecati, pe
care trebue se le pêrda.

De ce nu intielegu odata clerurile romanesci,
câ aci nu mai merge dupa doctrinele evangheliei,
ci numai dupa ale lui Darwin, cine'i mai tare, sau
cine'i mai viclênu, mai fôra consciintia. Preotimea
romanêsca nu e compusa din regimente de ômeni

Foisiôr'a „Observatoriului“.

Unele observari relative la comitatulu Hunedôrei si in specie la districtulu Hatiegului.

(Urmare.)

In tempulu mai recente, adeca pe la inceputulu
acestui secolu, cam pe candu au inceputu comun'a Felêcu
in contra Clusului procesu pentru recastigarea dreptu-
rilor sugrumate, au intentatu si Cincisieni in contra
familiei Ciolnocosii. — Lucru a venitu sub cercetare, si
precum mi-a spus unulu care a lucratu in acêsta cauza,
din documentele donationali, din insasi inpartire a tere-
nului in cinci table egale, si din numele familiiloru care
se afla, si care sunt identice cu celea din donatiune,
s'a constatatu deplinu, cum-ca Jobagii au dreptu; dara
pe langa tôte dreptatea, fiindu câ corbu la corbu nu
scôte ochii, bietii Cincisieni câ si Felecianii, nu numai
câ au perdutu procesulu, dara au suferitu si executiuni
militare multu daunatôre. Cu acêsta ocaziune inse si
familii'a Ciolnocasiana si-a perdutu extraordinariile sale
privilegia, care aliamu pôte ca se mai sustinea, éra pe
asupritii coloni 'ia liberatu anulu 1848.

Dupa acestea se reapucamu firulu celu curmatu
mai in susu.

In loculu familiei Marginai, care in vechime a
trecutu de cea mai de frunte dintre familiile boieresci,
se pare câ in partea de câtra apusu a valei Hatiegului
a sucescu cu asemenea rangu famili'a Nalatiãna, alu
carei unu ramu si: a castigatu Baronatulu. Primulu
fundatore alu acestei familii a fostu nobilis valachus
Florea de Vadu. Acestu Vadu este alaturea cu satulu
Nalatiu si se despartu unulu de altulu prin riulu celu mare,
care isvorendu din Carpati, inparte întreaga valea Hatie-

gului in doue parti, adeca cea de câtra resaritu si in
cea de câtra apusu. Ramulu familiei Nalatiãne inaltiatu la
rangu de baronu, in linia barbatêsca s'a stinsu cu bar.
Iosifu Nalâzi, care a fostu consiliariu aulicu in Viena,
éra ramulu de nobili mai esiste. Pentru romanitatea
familiei Nalatiãne care si altcum este deplinu cunoscuta,
afu a fi la loculu seu câ se amintescu o descoperire
facuta mie, de fericitul Nicolau Simu alias Simonfi,
locuitoriu in Aradu si fundatoru pentru scôl'a de fetitie
din Blasiu. Acestu zelosu barbatu fiindu oficialu camera-
ticiu de sare, avê postulu seu in satulu Zamu, comuna
de mediuna, ce desparte Transilvani'a de Ungari'a.
Aici locuia si proprietariulu dominiului, constatoriu de
mai multe sate, care era betranulu br. Iosifu Nalâzi,
tatalu consiliariului, despre care se facu mentiune mai
susu. „Acestu baronu, imi dicea Simu, de multe ori
me pottea la sene si 'mi dá se pricepu câ i place se
stea de vorba cu mine. Odata luandu-me cu sene in
trasura între discursu me intrêba, câ eu de ce natiune
me tienu? Eu sciindu câtu de superbi si straini sunt
magnatii nostri facie cu romanii, rosindu puçintulu am
râspunsu: Cu parere de reu trebue se marturisescu,
câ de nascere sum romanu. Atunci ôre-cum surprinsu,
betranulu baronu dise: Ce? Dumnea-ta dici câti pare
reu câ esti romanu, seu socotesci câ a fi romanu este
ceva dejositoriu? Noi inca suntemu de vitia romani,
numai câtu inca stramosii nostri trecundu la legea un-
gurêsca (reformata), acum ne socotimu între unguri.“
Asta vorbire, continuandu betranulu Simu dise mai departe,
atâtu de tare m'au animatu, câtu de aci incolo mi am
tîenutu fala ori-si unde am fostu, a me marturisi de
romanu.

Dupa stingerea familiei aristocratice a baroniloru
Nalâzi, erâ se formodie alta, Ladislau Noptsa fostulu
inainte de anulu 1848 supremu comite alu comitatulu
Hunedôrei, si tata alu lui Franciscu br. Noptsa, camera-
riulu imperatêssei Elisabeta. Numitulu Ladislau a fostu
fiulu lui Franciscu Noptsa nobilu de Silvasiulu
Superiore. Mam'a sa a fostu fiic'a lui Zacharia
Cioca, fostu odinôra protopopu romanu in Hunedôra.

Acestu ramu alu familiei Noptsiãne, pentru meritele
fostului cancelariu aulicu Alexiu Noptsa, fu inaltiatu la
rangu de baronu Ladislau Noptsa, care odata jucâ in
Transilvani'a rolulu celu mai splendidu între magnati,
mai pe urma a scapatatu tare in averi, atâtu in urm'a
devastatiuniloru din anii 1848—9 câtu si din alte cause,
pe care nu le mai atingu.

Locuitorii com. Hunedôrei, si in specie din
districtulu Hatiegu.

Se pôte dice cu totu dreptulu, câ in totu comita-
tatu celu mare alu Hunedôrei, ai carui locuitori sunt
preste 220 de mii, sunt apôrne numai romani. Ungurii
sunt numai secuii, carii parte sunt adusi din secuime
prin unii posessori mari, carii au tîenutu Dominiulu
celu intinsu alu Hunedôrei, cum a fostu Tököli, Zolyomi
s. a. pentru securitatea loru personale. Colonii de acestea
sunt langa Hunedôr'a Hosdatulu, si Racasdia, langa
Orestia, Losádulu romanesc Gialedintulu; apoi pe langa
acesti secui colonisati mai sunt si altii, carii au venitu
cu batiulu si cu desagii, spre a ocupa oficiuri la comi-
tatu. Numerulu acestora inca a fostu maricelu asia,
câtu Alessiu Noptsa fostulu cancelariu aulicu pe tempulu
candu elu era protonotariu in comitatu, intr'unu pam-
fletu alu seu mai lungu descriindu pe acei venetici. a
inceputu cu urmatoriele cuvinte:

„Est in Transilvania terra dicta Siculia,
Unde cum baculo, et perone adveniunt nebulones.“

Acesti venetici au formatu mai multe familii si
inca unele alese, cum sunt a comitiloru Kunn, baroniloru
Gyôrfi — si altele, carii acum, precum se scie, si-au
pusu carulu in petri, câ se magiarisedie întregu comi-
tatulu, câ se nu'lu mai pôta batjocori cu nume de olâh
Vârmege. — Acêsta tendentia o au avutu si principi
reformati candu au luat acestu comitatu in priventi'a
religionaria de sub jurisdictiunea Metropolitulu romanu
si l'au supusu superintendentulu reformatu; atunci inse
scopulu principale a fostu confesiunea; astadi inse aru
dori se exterminu limb'a, si de aru potê se stêrga si

holtei, ci din mii de parinti cu familii numeroase, care nu potu traî fôra poporeniilor lor nici-o luna de zile. Se cunôsca odata, cã averea, cã subsistentia preotilor romanesci, cã viitoriul familiei lor depinde, nu dela stramti'a de 50 ori 100 fl. subventiune, cu care li se scotu ochii si apoi li se bate nasulu, ci depinde numai dela poporu; averea, capitalulu preotului este asecurata prin braçiale poporului, in siur'a, in granariulu, in grajdulu si in pungile lui. Poporu bogatu, preotu bogatu, poporu saracu, preotu sdramtiosu.

Transilvani'a.

— (Dorulu de autonomia.) Mari evenimentele mai pôrta timpulu nostru in sinulu, in pantecele seu; multe prefaceri astêpta si pe locuitorii acestui statu.

Inainte cu 1½ anu publicistii magiari din Clusiu manã pe redactorulu acestui diariu in cas'a nebunilor dela Sibiu, cã-ci mai tine cu ambele braçia la autonomia Transilvaniei; era inainte cu vreo cinci septemani i facea complimentulu, cã e smintitu sarmanulu, dara inca este consecente, cu ide'a fixa, cã „marele principatu alu Transilvaniei“ existe; cã-ci de si geografii si dascalii de geografia isi versara calimariile preste chart'a lui, elu inse este totu acolo unde au fostu de mii de ani.

Èra astadi! Diariulu celu mai fanaticu din Transilvani'a isi surprinde pe publiculu seu cu o marturisire din cele mai dorerose si respiratorie de penitentia amara. „Kelet“ (Orientulu) Nr. 18 din 23 Ianuariu, in primul seu titlatur: Se ne desteptamu! recunôsce cu âniina infranta, cã fusiunea Transilvaniei cu Ungari'a si centralisarea tuturor afacerilor publice de ori-ce natura in Budapesta, au avutu de resultatu o recadere teribile si intre altele ruin'a capitalei Clusiu. Spre a invederã marele acestu adeveru, „Kelet“ esi cu temeiuri si rationamente, pe care nici celu mai cerbicosu autonomistu si asia numitu passivistu romanu nu le-ar fi potutu nici combinã nici descrie cu mai multa logica, dorere sufletesca si elocentia de oratoru.

Spatulu nu ne permite a reproduce intrêga acea confessiune trista, essentia ei inse este acêsta:

Familieele cele mai renumite din Transilvani'a se svercolesc in ghiarale usurariloru; era altele renuntiandu la luxulu si pomp'a de odiniora, se tinu fericite daca nu au deficite. Cele mai multe lupta cã desparate, intre vietia si môrte, in palaturi cã si in colibe. — Clusiu, acea capitala de odiniora, a cadintu infricosiatu; costume incarcate cu diamante si cu alte petrii nestimate, tronulu de auru din sala dietei, gubernatorii cu trasurele lor duse de cai admirabili, au disparutu. Clusiu si-a datu elu insusi môrte pentru uniu ne! Centralisarea cea mai rigorosa, concentrarea tuturor afacerilor publice, ba si a prea multoru private in Ungari'a la B.-Pest'a, a datu Transilvaniei

odiosulu nume de romanu. Din tôte inse planulu de exterminare este indreptatu mai multu asupra finutulu seu a vlei Hatiegului. Caus'a este mai virtosu, cã in acêsta parte se afla comunele cele mai compacte romanesci, in care cele mai multe familii fusesera odiniora nobilitate pentru virtutile lor patriotice, documentate mai alesu contra inamicilor straini. Din acele comune numinu aci numai: Livadia de campu, Livadia de cõste, Ponorulu, Perosu, Salasiu de susu, Baiesci, Matiesci, Zaicani. Tôte acestea se potu luã cã curatu nobilitate. Mai sunt si mestecate, precum Pestean'a, Riu-Albu, Silvasiuulu de susu si de diosu. Cum-cã preste totu familieele nobilitate din tienutulu Hatiegului sunt de vitia romana, dela celea mai de frunte pâna la celea gregarie, se va indoi numai celu ce voiesce inadinsu a' si inchide ochii de inaintea adeverulu istoricu. Se afla cu adeveratu si nume magiare intre densii, precum sunt Farcasiu, Lascu, Bálás, Török s. a. inca si slavice, precum Vladislau intre Livedeni si Jarislav intre Cincisieni; dara originea acestoru nume se afla in acea inpregiurare: cã donatiunile celea mai multe sunt date de regii Ungariei, cari mai bucurosu s'au folositu de numiri magiarisate. Ast'a se vede pr'a lîmpede si in donatiunea data comitelui Musiatu, despre care si mai inainte s'a facutu amintire, care pe lânga tôte cã se numesce Olahu, adeca romanu, totusi i s'a datu numele Lascu si intre fiii lui unulu vine cu numele Jarkav. Cea mai mare schimbare in nume s'a facutu pe tempulu principiloru reformati, candu atatu jurisdictiunea civile cãtu si cea bisericescã au fostu concentrate in manile reformatiloru. De aici vine, cã nobili din tienutulu Hatiegului, pe lânga tôte cã acuma se tienu in parte de religiunea greco-catholica, parte de cea greco-orientale, totusi cu numele de botediu se deschilinescu de ceilalti romani; in locu de Ioanu au pe János inca si Joanesiu, Lajos, Pali, Frentiu s. a.

(Va uramã.)

si Clusiu lovitur'a de gratia, adage publicistulu si apoi continua dicundu, cã nu asia au intielesu ei uniunea, cã tier'a mama se suga si se stôrca tôte sucurile din acêsta tierra si se omóre din trens'a tóta miscarea si vietia; cere deci o decentralisare cã cea din Americ'a septemtrionale, unde mai multe provincii unite intr'unu statu-republicanu, isi conserva fia-care o buna parte de autonomia. Din contra, centralismulu ungurescu are de resultatu indolentia, nepasarea, apathia generale, môrtea vietiei publice.

Acea stare desperata si fôrte umilitoria se vede mai virtosu in Clusiu si in tóta Transilvani'a. Aci publicistulu magiaru observa cu adeverata navitate marele adeveru, cã Transilvani'a are unu trecutu istoricu propriu, intemeiatu nu numai pe istoria, ci chiaru pe natura (pe configuratiunea si ethnografi'a sa), prin urmare este ôresicum unu intregu, o individualitate in sinesi.

Dupa tôte acestea publicistulu face unu apellu caldurosu mai alesu cãtra inteligentia luminata si patriotica din Clusiu.

Din partea nôstra, subscriemu si noi acestu apellu si ilu recomandamu din totu sufletulu inteligentiei romanesci, rogandu-o cã se scuturamu si noi indolentia mortareta.

Din diecesea Oradana in 12 Ianuariu 1880.

— (Lumina reversata preste starea fundatiuniloru diecesane.) Dorulu clerulu acestei diecese nutritu si manifestatu de decenia de ani, atãtu cu voce vita la diverse ocazii solemne, cãtu si pe calea publicitatiei, cu finea anului espiratu in fine fu implinitu. Ilustritatea Sa episcopulu Michailu Pavelu ocupandu'si in vér'a trecuta noulu scaunu episcopescu, apucã frenelugubernarei „cu mana tare si cu braçiu inaltu.“

In scurtulu tempu alu gubernarei sale de pâna acum, a reorganisatu tribunalulu matrimonialu, a infintiatu si organisatu sectiunea consistoriale pentru causele scolastice, una institutiune fôrte salutaria acêsta pentru prosperarea invetiamentulu in diecese, si in urma a infintiatu unu nou oficiu exactorale diecesanu, denumindu de membri ai acestuia, afara de 7 preoti de rang din gremiu, recunoscuti de barbati exacti, inca alti 7 insi din clerulu estraneu, anume pre dn. diriginte alu gimnasiulu de Beiusiu, Petru Mihutiu, apoi din cele 6 protopopiate ale diecesei cãte unu membru: din protopopiatulu catedralu pre M. O. D. Ioanu Moldovanu, protopopu suplente, parocu in Hájó, din alu Muresiulu pre M. O. D. Alexandru Kabay, protopopu-parochu in Makó, din alu Barcaulu pre M. O. D. Antoniu Bonyi, protopopu-parochu in Kéz, din alu Crisiulu pre M. O. D. Ludovicu Venteru, parochu in Szombatság, din alu Luncei pre M. O. D. Michailu Bandiciu, assessoru consistor., parochu in Piskolsu si din alu Satu-mariulu pre subscrisulu. — Pe 10 Dec. a. tr. convocandu Il. Sa pre toti membrii noulu esactoratu, aceia, afara de dlu Michailu Bandiciu, escusatu, si Rds. Iustinu Popfiu ocupatu cu prelegerile catedrei limbei rom. si relig. la gimnasiulu din locu, — au si venitu in numeru deplinu, si dupa ce au fostu inpartiti prin Il. Sa in 3 comisiuni, li s'au transpusu spre revisiune si referada ratiunile tuturor fundatiuniloru diecesane cu insarcinare, cã se faca totu-odata o reprivere scurta istorica preste starea si fasele fiacarei fundatiuni dela intemeierea ei pâna la finea anului 1878, pâna candu adeca ratiunile au fostu pregatite spre a li se poté face revisiunea.

Comisiunile exactorali au lucratu barbatesce si cu totu zelulu pâna in 2 Ianuariu a. c. Schitiarea referadeloru voluminose (cu totulu la 100 cõle scrise) substernute prin comisiuni si pertractate in siedintiele plenarie ale exactoratulu, tinute totu-deauna sub presidiulu personale alu episcopulu, aru fi prea lunga pentru cadrulu acestui articlu. Acele referade redactate sistematicu, aru meritã puse sub tipariu cã unu opu separatu, de valóre istorica, ceea ce se sperãmu cã se va si intemplã.

Ceea ce interessedia inse mai de urgentia pre onoratulu publicu, si mai virtosu pre clerulu diecesei Oradane, credu cã este cã se cunôsca in cifre resultatulu lucrariloru intru adeveru incordate ale exactoratulu diecesanu.

Dupa inchiaierea revisiuniloru, doi membri ai exactoratulu au fostu insarcinati cu facerea unui conspectu generalu, sumariu alu tuturor fundatiuniloru diecesane. Acelu conspectu la tempulu seu se va comunicã per extensum cu clerulu diecesanu. Si pâna atunci inse subscrisulu spre a satisfacé dorintiele incordate, la provocarile primite din mai multe parti, am aflatu cu cale a aduce la luminã publicitatiei urmatõriele:

I. Sum'a totale a capitaluriloru fundationale cu finea anului 1878, s'a constatat in 400,937 fl. 69⁸/₁₀ cr. v. a., din care inse 1) capitaluri secure sunt 356,006 fl. 80³/₁₀ cr. 2) nu de totu secure 32,990 fl. 11 cr. 3) periclitate 9,675 fl. 87 cr. 4) perdute din evidentia 2274 fl. 91¹/₂ cr.

II. Remanenti'a perceptiuniloru (in bani gata) 9,455 fl. 96¹/₃ cr.

III. Restantie de interusurie neincassate: 33,351 fl. 39¹/₂ cr. (!)

Fundatiunile cu capitaluri mai mari si mai mici (dela 100 fl. si pâna preste 100.000 fl.), dupa scopulu intemeierii lor, sunt specificate in 22 clase, dintre cari cu asta ocaziune voiu se facu aretari specifice numai despre fundatiunile mai considerabili, si anume:

A. Fondulu viduo-orfanalu diecesanu, intemeiatu in anulu 1808 cu celu intemeiatu in anulu 1857 de episcopulu V. Erdélyi (4200 fl.) are unu capitalu de 118,539 fl. 68¹/₂ cr., din cari 16,521 fl. 11 cr. nu sunt pe deplinu asecurati, 3,956 fl. periclitati si 735 fl. perduti din evidentia, era restantie de interusurie neincassate crescu la sum'a de 10,707 fl. 35 cr., mare parte in pericolu! — pe candu remanenti'a perceptiuniloru anului 1879 au fostu 6724 fl. 5 cr. care suma nici s'a impartitu intre familieele orfane de preoti, nici s'a elocatu spre fructificare, ci trebuie cã jace in bani gata (cã talentulu celu ingropatu?) in scriniulu administratorulu respectivu.

Cãtra capitalurile acestui fondu mai au se incurga la 1,500 fl. din „simbole“ anuali (à 6 fl. 30 cr.) dela preotii diecesani casatoriti si veduvi, si peste 2000 fl. din taxele matrimoniale, restante seu trecute in ratiunile anului 1879 dela clericii casatoriti „extra familias cleri dioecesani.“ Acesti bani sunt a se considerã cã si cum ar fi incassati.

Totu in acestu fondu voru mai incurge in tempulu celu mai scurtu din venitele intercalarie eppesci, conformu asiediaminteloru vechi, facute dela locurile cele mai inalte, si din mass'a eppulu Szi-lágyi peste 40,000 fl. Asia veduvele si orfanii preotiloru diecesani, cari daca remanentiele considerabili de 5—6 ani încõce nu s'aru fi tienutu in reserva, si pâna aci aru fi trebuitu se primesca pensiuene mai multisiora decãtu mai inainte, inca in a. 1880 au se primesca competentie cu multu mai mari decãtu pâna aci.

Se observa, cã in an. 1879 din acestu fondu au participatu 57 familiee preotiesci orfane (à 85 fl.), cãtra cari cã apartienetori (cu competentie anuali à 10 fl.) se mai adaogu 43 orfani, — apoi 5 veduve de preoti maritate si devenite erasi veduve, cu pensiuene anuale din gratia, à 60 fl., si in urma veduv'a fostulu vice-rectoru alu seminariulu, clericu si barbatu celebru alu diecesei si poetu de cele mai frumõse sperantie, Demetriu Sfura*), are unu subsidiu anualu numai de 40 fl.**).

Esactoratulu in lucrarile sale de revisiune au aflatu, cã cu impartirea pensiuuniloru din acestu fondu s'au facutu unele anomalii; deci si la aceste au atrasu atentiunea veneratulu ordinariatu.

B. Fondulu seu cass'a diecesana intemeiata in anulu 1864 din mass'a ab intestato a eppulu Erdélyi, cu destinatiune de a se dá din interusurie ajutõrie bisericelor si scõleloru serace, preotiloru si invetiatoriloru lipsiti si de a se acoperi spese diverse in interesulu diecesei, — are unu capitalu de 50,561 fl. 91¹/₂ cr., din cari 100 fl. nu sunt deplinu asecurati si 1009 fl. 91¹/₂ cr. perduti din evidentia, era restantie de interusurie neincassate facu sumasiõra de 362 fl., apoi remanenti'a perceptiuniloru anului 1878 a fostu de 1,223 fl. 37¹/₂ cr. Acesti bani dupa destinatiunea acestui fondu, au trebuitu se stea in bani gata, spre dispusetiune pentru casurile obvenitorie.

Cãtra capitalulu acestui fondu aru fi trebuitu se apuce ven. capitulu din mass'a eppulu Olteanu sum'a de 1800 fl., dara nu s'au facutu pasii necesari la tempulu seu! — Numai atãtia, si nu mai multi, sunt banii pe cari episcopulu Olteanu i-a luat si folositu pentru sine din fundatiunile diecesane.

C. Fondulu preotiloru deficienti, intemeiatu in anulu 1808 are unu capitalu de 8307 fl. 40 cr., din cari 1076 fl. nu deplinu asecurati, 320 fl. remasi din evidentia. — restantie

*) Cine nu cunôsce din poesiele acestui clericu absolutu, repausatu pâna a nu apucã se fia hirotonitu de preotu, „Fratu de unu sange si de o mama!“ apoi „Mai tornati-mi încõdata!“ „Fata de Romanu sum“ etc.

**.) Subscrisulu cu 5 consoci au facutu propusetiunea, cã pe venitoriu se i-se acõrde pensiuene intrêga, cã si altoru preotese veduve, G. M.

de interusurie neincassate 701 fl. 50 cr. remanentia perceptiuniloru din anulu 1878 a fostu 1103 fl. 59 cr. La acésta remanentia sunt a se aplicá, mutatis mutandis, cele observate la remanentia fondului de sub A.

La fondulu acesta se va adaoe in scurtu o suma testata de episcopulu Szilágyi in 2000 fl. capitalu si interusurie dela mórtea lui incóce. Éra din fondulu religiunei se dau in totu anulu pentru preotii deficienti 364 fl. 99 cr.

D. Fondulu gimnasiului de Beiusiu, intemeiatu in anulu 1828, are unu capitalu de 112,176 fl. 37 cr. din cari 9,980 fl. nu sunt deplinu ascurati, 3,350 fl. periclitati, restantie de interusurie neincassate 10,297 fl. 23 1/2 cr. (!), remanentia nemica tota. Profesorii cu plati cá vai de ele!

E. Fondulu seminariului domesticu are unu capitalu de 52,842 fl. 31 1/10 cr. din cari 2450 fl. nu sunt de totu securi, 707 fl. 87 cr. periclitati, restantie 8551 fl. 78 63/100 cr.; supere-rogatú 5598 fl. 18 16/100 cr.

F. 9 fundatiuni Erdélyiane pentru scopuri scolastice cu unu capitalu de 36,750 fl., din cari 854 fl. nu sunt deplinu ascurati, 646 fl. periclitati. Restantia si remanentia nu s'a potutu eruá, pentru-cá ratiunile acestoru fundatiun administrate prin repausatulu canonicu Vasiliu Nistoru, nu sunt perfectu gatite nici acum. S'au luatú inse tóte dispusetiunile pentru suplenirea defecteloru aflate in ratiuni. Atáta inse s'a constatú, cá din capitalu nu lipsesce nimica.

Dupa cele premisse, onorabili cetitori cu totu dreptulu potú se puna unele intrebari. Anume, constatandu-se din lucrarile exactoratului 1) cá capitalurile neascurate cu cele periclitare si perdue din evidentia areta sum'a de 44,940 fl. 89 1/2 cr. carea considerandu inmiitele trebuintie ale clerului, poporului si tinerimei din acésta diecese, se póte considerá cu totu dreptulu colosale. 2) cá restantie de interusurie neincassate, aceste inca in mare parte periclitare, representa o suma de 33,351 fl. 39 1/2 cr. si in urma 3) cá remanentia cu finea anului 1878 a fostu 9445 fl. 96 1/3 cr.: a) cine porta vin'a, cá s'a neglesu administrarea fundatiuniloru in unu modu asia batetoriu la ochi? b) de unde si in ce modu se voru repará daunele ce potú urmá? Intrebari fórte grave aceste, cu deslegarea caroru-a multu si-a fremetatú capulu exactoratulu diecesanu, si avendu temeiu, siese membri ai aceluia si au facutu si substernutu la veneratulu ordinariatu vreo 28 de propusetiuni privitorie la fondurile diecesane si administrarea lorú. Iniativ'a Ilustratiei sale a episcopului, si tienut'a sa energiósá sub durat'a lucrarilor exactoratului, ni dau cele mai bune prospecte, cá din propusetiunile numite multe voru fi primite si aplicate in praesa. La totu casulu, se va introduce unu sistemu nou de administrare pentru fondurile diecesane, si pentru unele daune se va luá la respundere parte capitululu (fostu in trecutu) in solidum, parte administratorii respectivi ai fundatiuniloru.

Pentru aceste si póte si pentru alte cause momentose s'a pusu in prospectu si tienerea unui consistoriu plenariu in ver'a a. c.

George Marchisiu,

Parochulu Homoródeloru romanesci, protopopu onor., membru alu exactoratului diecesanu.

Romania.

— Bucuresci. Camerele isi reincepura dupa serbatori activitatea lorú. Proiectulu de lege pentru rescupararea caliloru ferate dela societatile germane, asia precum fu modificatu acela in senatu, a trecutu prin sectiuni, unde afara numai de unic'a, celelalte l'au adoptatu intocma, si asia este buna sperantia, cá Romania va scapá preste puçinu de acea comuniune fórte periculósá de interesse, si cá statulu va fi proprietariu absolutu preste tóte calile ferate.

In siedinti'a din 9/21 Ianuariu a camerei dn. Dim. Sturdza ministru de finantie comunicá situatiunea finantieloru statului pe anulu trecutú 1879. Pentru-cá se facilitamu lectoriloru nostrii intelegerea cifreloru, simtimu necesitatea de a permite unele inpregiurari de cea mai mare inportantia, din celu mai de aprópe trecutú.

Dupa domni'a de aprópe siepte ani a partidei conservative, in érn'a anului 1877 adeca tocma in ajunulu resboiului, esi la lumina spre dorerea si rusnea totaroru buniloru patrioti, cá bugetulu statului se inchiaie din nou, cu unu deficitu si inca de vreo 42 milióné lei n. (franci), adeca deficitu ametitoriu, precum nu mai fusese nici-odata. Datoriile statului crescusera asemenea, in proportiuni exorbitante. Curatu cá in Ungari'a. Atunci votara camerele intre certe infocate, emisiunea de bilete hipotecarie, ceea ce se dice in Austri'a Staatsnoten, inse numai de vreo 32 milióné si cu con-

dituine cá dupa trei ani se se retraga din cerculatiune. In acelea dile inse nu se sciá nimicu cá Romania are se intre in actiune, cá armat'a sa va trece Dunarea si va participá la resboiu. Dara evenimentele s'au rostogolitu cu nespusa celeritate, bubuitulu tunurilor se audi carendu la Olteniti'a, Calafatu etc. si in Augustu trupele romanesci se pomenira la Plevn'a.

A portá resboiu crancenu si furiosu, a emitte din biletele hipotecarie abia a trei'a parte si totusi a inchiaie anulu 1878 in locu de unu deficitu desperatoriu, cu unu prisosu, acésta se parea la tóta lumea lucru de necreditu; dupa aceea inse s'a disu, cá tocma prin resboiu au intratu in tiéra sume enorme de bani cu sutele de milióné si cá din pungile locuitoriloru s'au stracuratu o parte buna in tesaurulu statului. Acea observatiune este la loculu seu pentru 1878; dara ea nu mai este de ajunsu spre a judecá situatiunea finantiará din a. 1879, mai virtosu dupace gubernulu se vediu constrinsu a intreprinde multime de lucrari publice, a terminá calea ferata Ploiesci-Predealu, a reorganizá diverse servitii, a meliorá salarie etc. etc. Indreptarea essentiala a finantieloru statului Romaniei se esplica dela modulu cum sunt ele administrate astadi, candu fisculu nu mai crutia pe cei bogati, carii mai maite remanea datori din ani in ani cu miliónéle si nu'i mai executá nimeni, nici nu mai face scapatu pe cassarii si alti functionari carii defraudá si fugea cu sute de mii. Preste acésta, ministru actualu de finantie, in locu se'ti inle proiectele de bugetu, si se arate veniturii mai mari decâtú potú fi in realitate, arata din contra mai mici si cu tóta dreptatea; pentru-cá intr'unu anu intregu multe se potú intemplá. De aici vine, cá in bugetele proiectate si votate pe anulu 1878 si 1879 este prevediutu cate unu deficitu maricelu, anume pe a. 1878 (dupa resboiu) preste 9 milióné franci. Candu colo ce se vedi, chiaru anulu 1878 in locu de a se inchiaia cu unu deficitu grosu, elu fu inchisu cu unu prisosu, sau cum se dice in Romania, cu unu excedentu de 1 miliónu 030,355 lei noi (franci) si 34 bani (centesime).

Pe a. 1879 a esitu unu deficitu de câteva milióné numai din caus'a unoru spese estaordinarie, care nu se facu in totu anulu, cum calea ferata Ploiesci-Predealu, repararea si mai virtosu cumpararea de arme in cantitati mari, inse absolutu necesarie, púsci, sabie, tunuri etc. Se observamu inse, cá sum'a bileteloru hipotecarie votata in a. 1877 nici pâna astadi nu este emissa intregá, precum si cá acelu creditu hipotecariu fusese destinatú a coperi partea cea mai mare din deficitulu remasu hereditate trista dela ministru Catargiu. Ceea ce este caracteristicu pentru cei doi ani trecuti e, cá veniturile au fostu de ambele-ori mai mari decâtú cele preliminate de cátra ministru, si se pare cá in a. 1880 va fi totu asia. Dara pentru acestu anu se ascultamu pe d-lu ministru.

Dn. Sturdza dice in relatiunea sa:

„Veniturile totale ale anului 1880 se urca la sum'a de 124,045,575 lei, din care 121,793,120 lei pentru Romania si 2,252,425 lei pentru Dobrogea.

Cheltuielile, ast-felu cum vi se presenta, sunt de 127,715,878 lei 61 bani, adica 125,235,058 lei pentru Romania si 2,480,820, pentru Dobrogea.

Astfelu resulta unu deficitu de 3,670,303 lei 61 bani, care, séu se va acoperi prin bilete hipotecarie remase disponibile, séu déca se va gasi de cuviintia, va disparea prin reduceri in bugetulu de cheltuieli. Inse pentru a ajunge la acestu resultatu, a trebuitu se venimu in ajutoriu cu resurse noue. Sunt unele fonduri, cari in adeveru voru dá in 1880 unu sporiu mai mare de ceea ce au datu in 1879, inse bugetulu ar fi remasu neechilibratu, déca nu amu fi venitú cu acele resurse, si acestea provinu din incassarea intre veniturile Statului, a fonduriloru cassei rurale.

Cass'a rurala — precum ve e cunoscutu din espunerea financiará din anulu trecutú — are unu deficitu insemnatu de 15 milióné lei, care trebuie se-lu acoperimu.

Altu midilocu pentru a acoperi acestu deficitu nu este, de cátu a converti tóta datori'a cassei rurale in o datoria a statului, preschimbandu in obligatiuni de statu obligatiunile rurale, care sunt in suma de 26 milióné lei, din cari jumetate trebuesce platita imediatu la 23 Aprile 1880. Prin acésta operatiune vomu ajunge, cá anuitatea de platitu pentru aceste noue obligatiuni de statu se nu fia de cátu ceva peste 2 milióné, care voru intrá in bugetulu cheltuieliloru, pe candu sumele ce se voru incassá de cass'a rurala de 13 si jumetate milióné, voru spori veniturile bugetare.

In bugetulu venituriloru sunt vr'o câteva legi fórte importante, asupra carora imi permitu se atragu atentiunea d-v. cu rugaminte de-a le luá de urgentia in deliberare, si acestea sunt anume:

„Legea tocmai pentru regularea casei rurale, despre care amu vorbitu.“

„Legea prin care se abolesce tacs'a de transmitere, care a remasu numai asupra unoru bisericú de miru si asupra eforiei spitaleloru civile din Bucuresci. Este justu cá, precum s'a redusu dela unele institutiuni de binefacere, se se reduca acésta tacs'a si dela celelalte.

„Vine pe urma legea beuturiloru spirituóse, care este a se administrá de catra statu.

„Este legea pentru administrarea venitului monopolului tutunuriloru de catra statu.“

Aceste legi sunt privitorie la veniturile statului, si ve voui ruga se bine-voiti a le luá in deliberarea d-v.

Sunt incredintiatu cá, cu scrupulositatea cu care adunarea a pasitu de cáti-va ani la esaminarea si votarea bugeteloru, vomu ajunge a votá si pe anulu 1880 unu bugetu care va fi echilibratu.

Sciri diverse.

— (List'a Nr. 2) a contribuitoriloru incurse la comitetulu subsemnatu in folosulu inundatiloru.

Transportulu totalulu din list'a Nr. 1 publicata in Nr. 3 a. c. alu „Observatoriulu“ . fl. 315.—

Iacobu Bologa, consiliaru in Sibiu	5.—
Parteniu Cosma, advocatu in Sibiu	5.—
Basilu P. Harsianu, adv. in Sibiu	3.—
„Albin'a“ institutu de creditu si de economii in Sibiu	100.—
Societatea „Unirea“ a studentiloru dela universitatea din Bucuresci	180 lei
C. Costinu din Bucuresci	20 lei
J. Tieranu, protopopu in Lipov'a	3.—
Constantinu Brezoianu, ingineru in Bucuresci	50 lei

Totalulu cu diu'a de astadi . fl. 543.50
Sibiu, 24 Ianuariu 1880.

Comitetulu centralu pentru ajutorarea inundatiloru.*)

— (Cátra On. Publicu romanu!) Junimea romana din Budapest'a adencu simtitoria pentru suferintiele fratiloru nostri, cari intre altele multe necasuri au a luptá si cu elementele neresistibile ale naturei, a decisu a arangia in 21 Februariu in Grand-Hôtel Hungari'a unu balu, a carui venitú curatu se va distribui esundatiloru din Transilvani'a si partile Ungariei de langa Crisiu si Muresiu, si in parte se va intrebuintia pentru ajutorarea Societatii de lectura „Petru Maioru“.

Acestu scopu inaltu umanitariu si nationalu ne indémna a ne adressá cátra intregu publiculu romanu mai virtosu inse cátra dómnele si domniósorele romane, a caroru sublima chiamare este alinarea dureriloru si a suferintieloru, cu acea rogare: cá se binevoiesca a spriginí intreprinderea nóstra, deschidendu subscrieri intre tóte clasele societatii primindu oferte ori cátu de neinsemnate, pentru cá astfelu cu poteri unite se potemu aduce mangaiere celoru lipsiti de pâne si de caminu!

Societatea literaria „Petru Maioru“ — precum este cunoscutu — in esistentia ei este avisata mai numai la venitulu ce incurge pe fiacare anu din petrecerile sociali romane. Pâna candu nu ne va succede a creá unu fondu de vreo patru-cinci mii de florini macaru, din a carui dobânda se se póte acoperi lipsele cele mai necesarie ale acestei institutiuni, nu potemu dice, cá durat'a acestei societati este assecurata. In marea de straini prin orasiile unde tinerimea nóstra este aruncata, aceste societati sunt foculariulu unde se pastredia si potentiédia simtiementele nobili de limba si nationalitate; in locu de a se resfira junimea, pentru cá se dispara cu totulu, ea aici intruninduse representa unu corpu moralu menitu a se perfectoná, o corporatiune ce natiunei sale trebue se aduca róde, si se inpuna respectu.

Éca scopulu duplu umanitariu si nationalu ce si-a inpusu junimea si subscrisulu comitetu arangiatoriu, candu vine a se adressá cátra on. publicu, cerendu ajutoriu pentru esundati si pentru societate.

Ofertele binevoitorie sunt a se tramite: Ilustratii Sale domnului Ioanu cavaleru de Puscariu, curatorelui societatii „Petru Maioru“, in Budapest'a, Sugárút Nr. 73 celu multu pâna in 20 Februariu a. c. st. n., care se voru cuitá prin publicitate.

Datu in Budapest'a, 15 Ianuariu 1880.

Ioanu cav. de Puscariu,
jude la inalt'a curte de apelu, curatorele societatii de lectura.

In numele comitetului arangiatoriu: Iosifu Vulcanu, presiedinte. Dr. Victoru Babesiu, Dr. Augustinu Dumitreanu, vice-presidenti.

— (Invitare) la balulu romanu, care se va arangia din junimea romana din Budapest'a, in 21 Februariu a. c. cal. nou, in sal'a dela Grand-Hôtel Hungari'a, in folosulu esundatiloru din Transilvani'a si partile unguene de langa Crisiu si Muresiu, si alu societatii de lectura „Petru Maioru“. Cu acésta ocaziune mai multi juni inbracati in costume nationali voru presentá on. publicu in pausa joculu istoricu „Calusierii“ si „Batut'a“.

Comitetulu arangiatoru: Iosifu Vulcanu, presiedinte. Dr. Victoru Babesiu, vice-pres. Dr. Augustinu Dumitreanu, vice-pres. Dr. Aureliu Babesiu, Severu I. Babesiu, Emilu Bardosi, Iuliu Bonciu, Drd. George Crai-niceanu, Ioanu Dragosiu, Ioanu Duma, Alexandru Duma, Silviu Enea Hodosiu, Ioanu Mihu, Victoru Misiciu, Ladislau B. Papp-Szilágyi, Emiliu cav. de Puscariu, Iuliu Traianu Popu, Constantinu Radulescu, Nicolau Radneanu, Gregoriu Stoiacoviciu, Silviu Suciu, Drd. Absolonu Todea.

Inceptulu la 9 óre sér'a.

Bilete de intrare se capeta in localitatea societatii: Váczi-utca 13 szám, II emelet, 30 ajtó, in tóta

*) Cuitarile sumeloru tramise la acestu comitetu voru urmá prin publicare in diariile de aici „Observatoriulu“ si „Telegrafulu romanu“. La cerere inse, sumele se voru cuitá si separatú.

dio'la la orele 12—1 a. m., si 6—7 p. m., incepundu din 20 Ianuariu; in sér'a balului la cassa.

Biletu de persóna: 3 fl. Biletu de familia: pentru 2 persóne 5 fl.; de aci in susu pentru fiacare membru din familia 2 fl.

Comitetulu arangiatoriu face cunoscutu onoratorilor dómne si domnişóre din provincia, care ni-au promisú cã voru cercetá balulu nostru, cum cã se potú presentá in costumu nationalu romanu, ori in alta toaleta de balu.

Bibliografia.

— Gur'a satului, jurnalul glumetiú, sociale-potic-toc. Va esi in tóta Marti sér'a, ilustrata cu caricaturí frumóse; si va publicá patienile nesdraveniloru aventurieri si biografiile celebrilor siarlatani ai timpului modernu — mai departe totu soiulu de articlii de veselie si petrecere: novele, romane, fabule, anecdote, comedii, risete si zimbete, scanteiutíe, puricarii, furnicaturi, — afara de aceea va tñé pre cetitori si in curentu cu tóte pertractarile si hotaririle ciorobóreloru tieiri ungresci si ale unoru comitate si din comunitatile cu sftenicu fãra sfatu, precum si cu tóte intemplantele din lumea mare, cari dupa natur'a lorú cadu in resortulu lui.

Pretíulu de pnenumeratiune pre unu anu e 6 fl. v. a. pre $\frac{1}{2}$ anu 3 fl., pre $\frac{1}{4}$ anu 1 fl. 50 cr., — pentru Romani'a si strainatate pre unu anu 8 fl. (20 franci — lei noi) pre $\frac{1}{2}$ anu 4 fl. (10 franci — lei noi).

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

Capitolulu VIII.

Despre religiunea civila.

(Urmasre si fine.)

Dara am gresitu, candu am disu o republica crescina, pentru cã fia-care din aceste doué cuvinte esclúde pe celalaltu. Cristianismulu nu predica de cãtu servitute si supunere. Spiritulu seu este cu multu mai favorabilu tiraniei, decãtu cã ea se nu profite totudeauna de avantajiele ce 'i ofere.¹⁾ Adeveratii crescini sunt facuti cã se fia sclavi. Ei o sciú acéstá, inse nu 'i emotionésá, pentru cã acéstá viatia scurta nu are nici unu pretiu pentru ei.

Ni se dice, cã trupele crestine sunt escelente. Eu negu acéstá. Se mi se arate trupe de acelea. Cãtu pentru mine, eu nu cunoscú trupe crestine. Mi se voru citá cruciadele. Fãra de a trage la indoiala bravur'a cruciatiloru, observu numai, cã aceia nu au fostu crescini, ci soldati de preoti, cetatienu ai bisericei. Ei se luptau pentru imperiulu ei spirituale, pe care fãra de a sci cum, ilu prefacusera in imperiu temporale. La lumin'a adeverata, acéstá apartiene paganismului, pentru cã evangeliulu nu au infintiatu o religiune nationale si prin urmare la crestini ori ce resbelu sacru este imposibile.

Subt imperatorii pagani, soldatii crescini erau bravi. Toti autorii crescini ne-o relatésá si eu o credu, pentru cã acéstá erá o emulare fatia cu trupele pagane. Indata ce imperatorii se crestinará, acéstá emulare nu mai esistá, si candu crucea inlocuise acuil'a, bravur'a romána nu mai erá.

Dara se lasamu la o parte consideratiunile politice si se revenimú la dreptu, pentru cã se i ficsam principiiele intr'unu punctu atãtu de importantu. Precum am disu, dreptulu pe care ilu dá pactulu socialu suveranului, asupra supusiloru, nu trece preste marginile utilitatii publice.²⁾ Supusii fatia cu suveranulu nu 'i datoiescu a isi dá contu despre opiniunile lorú, de cãtu numai in cãtu acele opiniuni se referescu la comunitate. Fãra indoiala, cã statulu are mare interessu cã fia-care cetatienu se aiba o religiune, care se ilu faca se'si iubésca datorintiele sale, dara dogmele acelei religiuni nu interessésá nici pe Statu nici pe membrii sei, decãtu numai intru cãtu acele dogme se referescu la morala si la datorintiele, pe care le professésá, este tñenutu de a le implini fatia cu ceilalti. De altcum, fiacare póte avea opiniunile ce 'i placu, fãra³⁾ cã suveranulu se fia indreptatitu a le cunóscé, pentru cã precum elu nu are nici o competentia in lumea ceealalta, astfelulu trebuie se ilu interessese fórté puçinu

¹⁾ Proba pentru acestu adeveru necontestabile este inpregiurarea, cã despotismulu si teocratia au mersu, merge si va merge totudeauna mana in mana.

Not'a Traduct.

²⁾ „In republica, dice marcuisulu d'Argenson, fia-care este liberu in ceea ce nu vatama pe ceilalti.“ Éta marginea invariabila, ce nu se póte ficsá intr'unu modu mai exactu. Nu am potutu refúsá placerea de a citá cate-odata acestu manuscripu, necunoscutu publicului, pentru de a onorá memori'a unui barbatu ilustru si respectabile, care si pe fotoliulu de ministru si-au pástratú credintiele sale de cetatienu adeveratu, si opiniunile sale drepte si sacre asupra guvernului tieireisale.

Not'a lui J. J. Rousseau.

³⁾ Statulu dreptului modernu se afla in contradicere cu acéstá opiniune a filosofului dela Geneva, care

sórtea supusiloru sei in viati'a viitóre, numai se fia buní cetatienu in viati'a acéstá.

Esista deci o professiune de credintia curatu civila, ai cãrei articoli i ficsésa de dreptu suveranulu, nu cã dogme de religiune, ci cã sententie ale sociabilitatíe, fãra cari este imposibile, cã cineva se fia cetatienu bunu si supusu fidelu.⁴⁾ Fãra cã se póta constringe pe cineva a le adoptá, elu póte se esilese din Statu pe ori care nu le adoptésá, elu ilu póte esilá nu cã pe unu inpiu, ci cã ne-sociabilu, incapabilu de a iubi cu sinceritate legile si dreptatea si de a sacrificá viati'a sa datorintieloru sale. Déca cineva au recunoscutu in publicu aceste dogme ale Statului, inse prin purtarea sa probésá, cã nu crede in ele, atunci acela se fia pedepsitu prin mórté, pentru cã elu au comissu crim'a cea mai mare, de a fi mintitú in fati'a legiloru. Dogmele religiunei civile trebuie se fia simple, puçine la numeru, precise, fãra se aiba lipsa de esplicari si comentarie. Esistentia Divinitatii puternice, inteligente, binefacétóre, prevedietóre si provedietóre, viati'a viitóre, fericirea celoru drepti, pedepsirea celoru rei, sanctitatea contractului socialu si a legiloru, acestea sunt dogmele positive. Cãtu pentru dogmele negative, eu le marginescu la un'a singura: intolerantia. Acéstá se intre in culturile acelea, pe care noi le amu condamnatu.

Dupa opiniunea mea, aceia cari deosebescu intolerantia civila de cea teologica, se amagescu. Aceste doué intolerantie sunt inseparabile. Este imposibile de a trái in pace cu ómenii pe cari i considera cã condamnati. A 'i iubi, ar insemná a urí pe Dumnedieu, care i va pedepsi. Ei séu trebuie convertiti séu tormentati. In totu loculu unde este admisa intolerantia teologica, este imposibile cã ea se nu aiba si efecte civile, si indata ce le are, suveranulu nu mai este suveranu, nici chiaru in cele temporale. Din momentulu acela preotii sunt adeverati domni si regii nu sunt altu, decãtu slugile lorú.

Acuma, candu nu mai esista si nu mai potú esistá religiuni nationale esclusive, trebuie tolerati toti aceia, cari tolerésá din parte'si si ei pe ceilalti, cu conditiune, cã dogmele lorú se nu contiena nemica, ce ar fi contrariu datorintieloru cetatienui. Inse indata ce careva ar cutesá se dica: „Afara de biserica nu esista nici o fericire“, trebuie scosu afara din Statu, cu esceptiune numai déca Statulu nu este o biserica, séu principele unu pontifice. O astfelu de dogma este buna numai pentru unu gubernu teocraticu, pentru ori care altu gubernu ea este pernicioáa.

Capitolulu IX.

Conclúsiune.

Dupa ce am espusu adeveratele principii ale dreptului politicu si m'am incercatu a infintia Statulu pe basele lui, mi-ar mai remanea a ilu intari prin relatiunile sale externe, ceea ce ar coperinde dreptulu gintiloru, comerciulu, dreptulu resbelulu si alu cuceririloru, dreptulu publicu, alian-tiele, negociatiunile, tractatele si altele. Dara tóte acestea formésá unu nou obiectu prea vastu pentru marginitele 'mi priviri, pe care aru fi trebuitu se le ficsesu totudeauna la obiecte ce imi erau mai aprópe.

Traducere de:

Jeronimu G. Baritiu.

de exemplu, aplicata la dogm'a de infalibilitate a Papei, ce este negatiunea Statului de dreptu,^{*)} ar fi in favorulu acelei dogme. Este deci nu numai de competentia, dara este sacr'a datoria a Statului a controlá dogmele unei confessiuni, si déca ele sunt periculóse pentru esistentia Statului, a le paralisá, nu prin persecutiuni violente, ci prin instructiune si opiniunea publica. Mesuri precum le au luatú de exemplu in dilele nóstre Prussia in contra catolicismului, sunt numai atunci permise, candu biserica conspira pe fatia in contra Statului, precum o facu iesuitii din Germani'a, Franci'a si Belgiu.

Not'a Traduct.

⁴⁾ Candu Cesar pledandu pentru Catilina, se incercase a stabili dogm'a despre mortalitatea sufletului, Catone si Cicerone, pentru de a ilu combate, nu se apucara se filosofese, ci se marginira a probá, cã Cesar vorbesce cã unu reu cetatienu si cã stabilescé o doctrina pernicioáa pentru statu. Si in realitate, senatulu Romei avea se judece despre acéstá, éra nu despre o cestiune de teologia.

Not'a lui J. J. Rousseau.

^{*)} A se consulta in privintia acéstá renumitulú opu alu lui R. Gu-ist „Der Rechtsstaat“ publicatu in 1872. Idem.

Locu deschisu.^{*)}

(Urmasre si fine.)

Acuma turnulu cere a trei'a reparatura. Despre pagub'a cea insemnata pricinuita bisericii cu acéstá

^{*)} Pentru articlii ce esu sub acéstá rubrica, redactiunea nu ia nici-o respundere asupr'a sa. Red.

coperire voiu aduce numai unu exemplu. Satulu vecinu Turdasiu avendu turnu de pétra, ziditu si acoperitu simplu, numai cã se nu plóie zidulu, in anulu acesta crestini nostri din Turdasiu au togmitu totu cu Richter, cã dupa form'a si planulu turnulu din Orasthia se le ridice acoperisiulu turnulu cu lemnú, cu feru, pleu, cruce in verfulu turnulu, cu unu cuventu, pâna la celu mai de pre urma cuiu, cu plata 1200 fl. v. a.; éra banii se'i platésca in doué rate de 2 ani. Turnulu acesta in var'a acéstá au fostu gata, dupa planu si dupa form'a turnulu din Orasthia. Din acestu exemplu póte vedea ori si cine, daca este aici lucru curatu, se nu dicu insielatiune, cu platirea baniloru acestora? Turnulu dela Turdasiu cu totu materialulu pâna la celu mai din urma cuiu costa 1200 fl. v. a. facutu intocma si dupa form'a turnulu nostru din Orasthia; la turnulu nostru numai reparati'a coperisiulu cu plevu costa 1260 fl. v. a.? si acestea s'au facutu dupa intieleptiunea revnitoriului de scóla si biserica, nationalistu. Aicea póte va întreba cineva, cã preotimea locala cum de n'au ingrijitu si densa in privintia acéstá. Respunsulu e fórté simplu si scurtu; cã-ci in casuri de acestea fruntasii comitetului respundu iute: Preotimea n'are se se amestece in afacerile acestea, care cadu in competentia comitetului. Apói daca preotimea se oppune si in alte afaceri la nelegiuri seducátore, te incriminédia inaintea poporului cã contrariu scólei si bisericei, denuntandu-te in susu si in josu cu ilegalitati, precum s'a intemplatú si in actulu presentu.

In anulu trecutú, candu s'au tñenutu sinodu parochialu pentru revisiunea ratiociniulu bisericescu si alte afaceri bisericesci, comisiunea insarcinata cu revisiunea ratiociniulu bisericei de pe anulu 1878, referentulu dn. Ioanu Mihai in numele comisiunei, dupa ce au vedíutu paguba acéstá insemnata a turnulu, au propusu in numele comisiunei, sinodulu parochialu, cã mai multu astfelu de spese insemnate se nu se mai faca fãra scirea si aprobarea venerab. Consistoriu Archidiecepsanu. Acéstá propunere au urmatú firescu din incidentulu acela, cã seducandu unulu pe ceialalti membrii, parte mai mare dupa dis'a corespondentelului, nisce plugari, omeni simplii, se nu se comita ilegalitati, sinodulu parochialu au primitu acéstá propunere in unanimitate, de si vinovatulu suceá din nasu. Au mai adusu I. Mihai inainté, cã vedíendu din ratiociniu, cã lipsescu 45 fl. v. a. se se depuna si se se despagubésca cass'a bisericei cu banii acestia. La acéstá s'au sculatú unii din membrii comitetului parochialu cu aparare si aratare, cã s'ar fi furatu acestia bani; inse dupa ce s'au constatatu, cã chieile dela lada fiindu la epitropi, lad'a cu bani nevatamata si fãra sminta, epitropulu au declaratú in sinodu, cã va plati banii ce lipsescu 45 fl. v. a. numai se se cetésca afurisani'a in biserica, asupra hotiului (ironia góla). Asiu mai potea aduce inca casuri, dar acum deodata nu mai ostenescu indulgentia onoratului publicu cetitoriu, dar fiindu éra provocatu, nu voiu lipsi pentru deslucire. Acum me rogu de Onorat'a Redactiune, se binevoiesca atãtu pentru vatamarea onórei mele, care in cursu de 42 ani de candu slugescu la altariulu Domnului si in oficiulu protopresbiteralu, nu am avutu astfelu de batjocuri si calunnii, numai acum la betranetie de cãtra poporanulu meu, cãtu si intru interessulu adeverulu, a da locu sfturiloru acestora in pretiuitulu Jurnalul „Observatoriulu“^{*)}. Primesce Prea Onorate Domnule Redactoru deosebit'a mea stima, ce din tineretia tí-o pastrediu.

Orasthia 16 Decembre 1879.

Nicolau Popoviciu,
parochu si protopresbiteru gr.-or. alu Orasthiei.

^{*)} La polemii de natur'a acestora dãmú locu numai in casuri estreme, candu ni se pare, cã daca le amu delaturá si amu lasá se ardia foculu sub spudia, amu face multu mai reu, sau mai exactu, nu ne amu implini datorintia de publicistu; dara dupa-ce se dá celui sau celoru atacati, inculpati si defaimati, ocaziune ampla de a se apará, polemia o declaramu de inchisa, éra restulu cade in competentia si in datorintia strinsa a respectiveloru auctoritati si organe administrative si gubernatórie. Red.

• Cura pentru érna. •

Wilhelm's THE'A CURATITÓRE DE SANGE

antiartrítica si antireumatica

a lui (1) 2 25

Franciscu Wilhelm,

farmacistu in Nennkirchen (Austria de josú),

a fostu folosita in fórté multe casuri cu rezultatele cele mai bune, ceea ce se probédia prin mii de scrisori de recunoscutia, in contra sioldinei, a reumatismului, a raneloru deschise, in contra reletoru invecitate si permanente, a raneloru care puroiézá neincetatu, ale bubeloru pe piele, remase din morburí sexuale, bubeloru de pe corpu si din fatia, peteloru, bubeloru siphilitice, inflaturiloru de ficatu si splina, dureriloru hemoroidale, galbinare, suferintieloru intensive a nerviloru, a muschiloru si a dureriloru la incheiaturí, greutatiloru de stomacu si de venturi, incuieriloru, ale ndului, polutiuniloru, impoténciei la barbati si pótele albe la femei, morburiloru scrofulóse, inflaturi ale ghinduleloru si in contra altoru suferintie. Atestatele la cerere se tramitu gratis.

Pachete inpartite in 8 dose se afla cu pretiu de 1 fl., pentru timbru si pachetare se socotescu 10 cr. Pentru de a se apará de falsificate, se se caute cunoscutele marce brevetate si legalisate in mai multe state.

Se afla de vendiare in Sibiu la d-ului Fried. Thallmayer si I. B. Misselbacher.

• Cura pentru primavara. •

Editoru si redactoru responsabilu: G. Baritiu.
Tipariulu lui W. Kraft.